

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 342.9:341.7

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.1.12>

Омельченко А. В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного та трудового права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКОРДОННИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація. У статті наведено загальний теоретичний аналіз системи органів державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності, проаналізовано правовий статус, завдання і функції Міністерства закордонних справ України та закордонних дипломатичних представництв у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади України здійснюють державне управління у відповідних сферах (галузях) державного управління. Вони є призначуваними, єдиноначальними, постійно діючими, вищими органами функціональної, галузевої та міжгалузевої компетенції у системі органів виконавчої влади, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, юрисдикція яких поширюється на всю територію держави, що виконують правотворчі та правозастосовчі функції.

Особливістю державного управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні є те, що функції по його здійсненню розподілені між рядом центральних органів виконавчої влади як функціональної, галузевої, так і міжгалузевої компетенції. Це обумовлено комплексним міжгалузевим характером такого об'єкта державного управління, як зовнішньоекономічна діяльність.

Міністерство закордонних справ України відноситься до центральних органів виконавчої влади функціональної компетенції, до функцій яких відноситься державне управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні. Воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин. До основних завдань Міністерства закордонних справ України, серед інших, відноситься участь у забезпеченні в межах повноважень, передбачених законом, реалізації державної зовнішньоекономічної політики, політики інтеграції національної економіки до світової економічної системи та інші завдання.

Міністерство закордонних справ України здійснює керівництво органами дипломатичної служби України. Статус, система, завдання та функції закордонних дипломатичних установ України визначаються Законом України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. № 2449-VIII.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, державне управління, правовий статус, закордонне дипломатичне представництво.

Omelchenko A. V. Legal status of foreign diplomatic missions as subjects of state management of foreign economic activity

Abstract. The article presents a general theoretical analysis of the system of public administration in the field of foreign economic activity, analyzes the legal status, tasks and functions of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and foreign diplomatic missions in the field of foreign economic activity.

Ministries and other central executive bodies of Ukraine carry out public administration in the relevant areas (branches) of public administration. They are appointed, single, permanent, higher bodies of functional, sectoral and intersectoral competence in the system of executive bodies, subordinated to the Cabinet of Ministers of Ukraine, whose jurisdiction extends to the entire territory of the state, performing law-making and law enforcement functions.

The peculiarity of public administration of foreign economic activity in Ukraine is that the functions of its implementation are distributed among a number of central executive bodies of both functional, sectoral and intersectoral competence. This is due to the complex intersectoral nature of such an object of public administration as foreign economic activity.

The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine belongs to the central executive bodies of functional competence, the functions of which include the state management of foreign economic activity in Ukraine. It is the main body in the system of central executive bodies, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of foreign relations. The main tasks of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, among others, include participation in ensuring, within the powers provided by law, the implementation of state foreign economic policy, the policy of integration of the national economy into the world economic system and other tasks.

The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine manages the bodies of the diplomatic service of Ukraine. The status, system, tasks and functions of foreign diplomatic missions of Ukraine are determined by the Law of Ukraine «On Diplomatic Service» of 07.06.2018 № 2449-VIII.

Key words: *foreign economic activity, public administration, legal status, foreign diplomatic mission.*

Постановка проблеми. Дослідження системи та правового статусу закордонних дипломатичних установ як суб'єктів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності обумовлене їх місцем та значенням у системі органів державної влади, які реалізують зовнішньоекономічну політику держави, необхідністю подальшого удосконалення державного управління у зазначеній сфері.

Метою статті є дослідження правового статусу закордонних дипломатичних представництв як суб'єктів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Стан дослідження. Дослідженням окремих питань правового статусу органів державного управління у сфері економічної діяльності були присвячені наукові праці Авер'янова В. Б., Атаманчука Г. В., Бачило І. Л., Битяка Ю. П., Козлова Ю. М., Колпакова В. К., Лазарева Б. М., Опришка В. Ф., Поєдинок В. В., Тихомирова Ю. А. та ін.

Виклад основного матеріалу. Ведучи мову про правовий статус міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України необхідно зазначити, що вони здійснюють державне управління у відповідних сферах (галузях) державного управління, несуть відповідальність за їх розвиток, у межах своєї компетенції видають акти управління, організують і контролюють їх виконання. Характеризуючи правовий статус міністерств (інших центральних органів виконавчої влади), слід зазначити, що вони є призначуваними, єдиначальними, постійно діючими, вищими органами функціональної, галузевої та міжгалузевої компетенції у системі органів виконавчої влади, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, юрисдикція яких поширюється на всю територію держави, що виконують правотворчі та правозастосовчі функції. Діяльність мініс-

терств (інших центральних органів державної виконавчої влади) фінансується за рахунок державного бюджету України. Міністерства (інші центральні органи виконавчої влади) в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видають накази, організують і контролюють їх виконання. У випадках, передбачених законодавством, зазначені накази є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, представницькими органами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності та громадянами. У разі потреби міністерства (інші центральні органи виконавчої влади) видають разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та представницькими органами спільні накази. Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом (ст. 117 Конституції України) [1].

Слід наголосити на тому, що особливістю державного управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні є те, що функції по його здійсненню розподілені між рядом центральних органів виконавчої влади як функціональної, галузевої, так і міжгалузевої компетенції. Це обумовлено комплексним міжгалузевим характером такого об'єкта державного управління, як зовнішньоекономічна діяльність. Центральні органи виконавчої влади функціональної компетенції, до функцій яких відноситься управління зовнішньоекономічною діяльністю, виконуючи закріплені за ними завдання, приймають рішення і проводять заходи, обов'язкові для всіх галузевих та міжгалузевих органів державного управління. Таким чином вони мають повноваження надвідомчого характеру.

Їх діяльність зводиться не лише до здійснення яких-небудь спеціальних функцій державного управління, але і до функцій координаційного змісту. Це обумовлено тим, що зазначені органи державного управління, здійснюючи управління зовнішньоекономічною діяльністю в різних галузях економіки, як правило не підлеглих їм, повинні проводити єдину державну політику у сфері державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, що практично неможливо без координації діяльності багатьох органів державного управління [1].

Міністерство закордонних справ України (Положення про Міністерство закордонних справ України затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281) відноситься до центральних органів виконавчої влади функціональної компетенції, до функцій яких відноситься державне управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні.

Міністерство закордонних справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин [2].

До основних завдань Міністерства закордонних справ України у сфері зовнішньоекономічної діяльності відносяться забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері зовнішніх зносин; забезпечення дипломатичними засобами і методами захисту суверенітету, міжнародної безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торговельно-економічних, культурних, гуманітарних та інших інтересів; захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; участь у забезпеченні в межах повноважень, передбачених законом, реалізації державної зовнішньоекономічної політики, політики інтеграції національної економіки до світової економічної системи та інші завдання відповідно до закону [2].

Відповідно до покладених на нього завдань, Міністерство закордонних справ України у сфері зовнішньоекономічної діяльності готує пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату, створення позитивного інвестицій-

ного іміджу держави, сприяє залученню іноземних інвестицій в Україну; проводить аналіз тенденцій політичного та соціально-економічного розвитку іноземних держав, їх можливого впливу на національні інтереси; проводить аналіз економічних процесів, які відбуваються в державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, забезпечує проведення моніторингу світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, а також міжнародної практики регулювання зовнішньоекономічної діяльності; забезпечує, організовує та координує діяльність відділів з економічних питань у складі дипломатичних представництв України за кордоном; сприяє просуванню вітчизняної продукції на зовнішній ринок, пошуку потенційних партнерів для українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, проведенню в Україні та за кордоном відповідних заходів; проводить моніторинг ситуації на світових фінансових ринках та бере в межах повноважень, передбачених законом, участь у виконанні програм співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями; сприяє розвитку міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва України, співпраці у високотехнологічних галузях, трансферу технологій, захисту прав інтелектуальної власності; надає допомогу центральним органам виконавчої влади у проведенні за кордоном торговельно-промислових, науково-технічних виставок, ярмарків тощо; бере в межах повноважень, передбачених законом, участь у координації діяльності української частини двосторонніх комісій, комітетів, координаційних рад та інших міжурядових органів з питань економічного співробітництва; поширює за кордоном інформацію про Україну, її місце і роль у світі для зміцнення позитивного міжнародного іміджу держави, забезпечує закордонні дипломатичні установи України відповідною інформаційною продукцією та виконує ряд інших функцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності [2].

Міністерство закордонних справ України здійснює керівництво органами дипломатичної служби України.

Статус, система, завдання та функції закордонних дипломатичних установ України

визначаються Законом України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. № 2449-VIII [3] та Положенням про закордонні дипломатичні установи України, яке затверджується Президентом України [4].

Міністр закордонних справ України очолює Міністерство закордонних справ України, здійснює керівництво діяльністю органів дипломатичної служби, затверджує структуру органів дипломатичної служби, а також виконує інші функції, визначені актами законодавства України. Державний секретар Міністерства закордонних справ України забезпечує діяльність органів дипломатичної служби та відповідно до затвердженої Міністром закордонних справ України структури органів дипломатичної служби затверджує їх штатні розписи та кошториси, а також виконує інші функції, визначені законодавством України. Надзвичайний і Повноважний Посол України є вищим офіційним представником України, який здійснює загальне керівництво, координацію та контроль за діяльністю посадових осіб та інших працівників Посольства України, керівників інших закордонних дипломатичних установ України у державі акредитації, а також посадових та інших осіб, членів делегацій України, які перебувають у цій державі з метою виконання посадових або службових обов'язків [4].

Систему органів дипломатичної служби складають: Міністерство закордонних справ України; представництва Міністерства закордонних справ України на території України; закордонні дипломатичні установи України. Закордонні дипломатичні установи України є постійно діючими органами дипломатичної служби, основними завданнями яких є представництво України в державах перебування або при міжнародних організаціях та підтримання з ними офіційних відносин, відстоювання національних інтересів України, виконання консульських функцій, у тому числі захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном. Закордонними дипломатичними установами України є: Посольство України; Посольство України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві; Постійне представництво України при міжнародній організації; Представництво України при міжнародній організації; Місія

України при міжнародній організації; консульська установа України (Генеральне консульство України, Консульство України, Віце-консульство України та Консульське агентство України). У системі органів дипломатичної служби можуть утворюватися спеціальні місії, а також делегації на сесії статутних органів міжнародних організацій, статус, завдання та функції яких залежно від рівня місії визначаються відповідно Президентом України або Міністром закордонних справ України. Спеціальні місії є тимчасовими місіями, що за своїм характером представляють Україну і направляються Україною до іншої держави за її згодою для спільного розгляду з цією державою певних питань або для виконання щодо неї певного завдання (ст. 5 зазначеного закону) [3].

Основними завданнями органів дипломатичної служби є забезпечення захисту національних інтересів України; реалізація зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, культурних, гуманітарних, наукових, інших зв'язків з іноземними державами та міжнародними організаціями; захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; сприяння утвердженню міжнародного авторитету України, піднесенню у світі її іміджу як надійного і передбачуваного партнера; забезпечення дипломатичними засобами і методами захисту суверенітету, міжнародної безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торговельно-економічних, культурних, гуманітарних та інших інтересів; координація діяльності державних органів щодо забезпечення реалізації єдиного зовнішньополітичного курсу України; вивчення та аналіз політичного та економічного становища у світі, зовнішньої та внутрішньої політики іноземних держав, діяльності міжнародних організацій; забезпечення державних органів інформацією, необхідною для здійснення ефективної зовнішньої та внутрішньої політики України; інші завдання відповідно до законодавства України (ст. 6 Закону України «Про дипломатичну службу») [3].

До основних функцій органів дипломатичної служби відносяться служіння Українському народу; забезпечення національних інтересів і міжнародної безпеки України шляхом

підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іноземними державами і міжнародними організаціями за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права; підтримання дипломатичних і консульських зносин з іноземними державами, представництво України у міжнародних організаціях та спеціальних місіях; забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави; здійснення зовнішньополітичної діяльності держави; забезпечення координації діяльності, що здійснюється державними органами у сфері зовнішніх зносин; організація проведення переговорів, а також участь у підготовці укладення міжнародних договорів України; внесення в установленому порядку на розгляд Президента України або Кабінету Міністрів України пропозицій щодо укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України; внесення в установленому порядку на розгляд Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України пропозицій з питань розвитку відносин України з іноземними державами та міжнародними організаціями; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері міжнародних відносин; здійснення функцій дипломатичного протоколу у сфері забезпечення зовнішніх зносин з іноземними державами та міжнародними організаціями; забезпечення в установленому порядку зберігання міжнародних договорів України; здійснення в установленому порядку функцій депозитарія міжнародних договорів України; сприяння діяльності іноземних дипломатичних представництв та консульських

установ, представництв міжнародних організацій в Україні, а також здійснення нагляду за додержанням дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів; сприяння державним органам у частині здійснення ними зовнішніх зносин, надання їм відповідної методичної, консультаційної та інформаційної допомоги, дотримання міжнародних зобов'язань України; здійснення інформаційного забезпечення Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з питань зовнішньополітичної діяльності; поширення інформації про Україну за кордоном; забезпечення розвитку зв'язків із закордонними українцями та їх громадськими об'єднаннями; виконання в Україні та за кордоном консульських функцій, передбачених чинними міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими актами законодавства України; забезпечення та координація діяльності з торговельно-економічних питань, що здійснюється закордонними дипломатичними установами України; сприяння залученню допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій; сприяння розвитку міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва; інші функції відповідно до законодавства України (ст. 7 Закону України «Про дипломатичну службу») [3].

Висновки. Результати дослідження системи та правового статусу закордонних дипломатичних установ як суб'єктів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності свідчать про їх важливу роль у процесі реалізації зовнішньоекономічної політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. С. 130–132.
2. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text>.
3. Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>.
4. Про Положення про закордонні дипломатичні установи України : Указ Президента України від 15.03.2021 р. № 99/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99/2021#Text>.